

מהי הרטוריקה?

את שורשיה של הרטוריקה נוטים לשייך ליוון העתיקה. בעת הקלאסית הרטוריקה (תורת השכנוע) התפתחה כחלק מפריחתם של דפוסי השלטון הדמוקרטיים בצורה הישירה וללא תיווך נציגים שהיו קרקע טבעית עבור דיונים עמוקים וניסיונות לשינוי עמדות ודעות ובכך יכולת השכנוע המילולי הייתה כישור הכרחי לכל אזרח על מנת למצוא את מקומו במערכת החברתית¹ והוגדרה כ"אומנות" משל עצמה.

מרכיבי השכנוע של אריסטו

במאה ה-4 לפני הספירה חיבר אריסטו (Aristotle) מסה על רטוריקה ופרש בה את משנתו לגבי האופן היעיל ביותר לשימוש בשפה כדי להניע אנשים לכיוונים שונים.² אריסטו ניסח את העקרונות המרכזיים של אומנות הרטוריקה ומיקד את רכיבי השכנוע ל-3 מושגים מרכזיים שעד היום מהווים את היסודות של הרטוריקה האריסטוטלית:

1. **אֶתוֹס (Ethos)** – אופי ואישיות הדובר. הדובר צריך לשכנע את הקהל באמינותו, כשירותו וסמכותו לשכנע, באמינות מקורות המידע שלו עליהם הוא מסתמך. האתוס יכול גם להתבטא במראה החיצוני של הנואם, הלבוש שבחר ללבוש, שפת הגוף שלו, אופן התנהגותו מהרגע שנכנס למקום בו מדבר, מידע מוקדם שיש לקהל על דמותו ואישיותו של הדובר. חוזקו של האתוס הוא החשיבות שהקהל מקנה לאישיות הדובר ונטייתו לקבל עמדה של אדם בעל ידיעות או ניסיון, מומחה בתחום מסוים.
2. **לוגוס (Logos)** – פנייה אל השכל ואל ההיגיון. הדובר צריך לגרום לקהל להבין את ההיגיון הפנימי של הנאום. הלוגוס מורכב מהצגת עובדות, טענות, נימוקים, נתונים, הדגמות ודברים רציונאליים שלא ניתן יהיה להפריך אותם, להציב אותם בהקשר מסוים ובכך להוביל את הקהל אל המסקנה הרצויה.
3. **פֶּאֶתוֹס (Pathos)** – פניה לרגשות הקהל. הדובר צריך לחדור אל ליבו של הקהל, לגרום להם להרגיש שייכות אל הנושא, שירגישו שהם חלק בלתי נפרד ממנו וכך גם הם יקשרו אליו וירגישו מחויבות להירתם אליו. הפאתוס מתבצע דרך אמצעים רטוריים שונים הגורמים לריגוש, כגון: הפחדה, הדגשה, מילים מלכדות, הומור, חזרה ועוד.

מה הקשר בין רטוריקה לדיבייט?

הסופיסטים היוונים שהיו מורים לרטוריקה ודיאלקטיקה שנדדו ממקום למקום, לימדו לנאום ולשכנע והפיצו את תורת הרטוריקה. הספורטיביות של היוונים והנאה מהתנצחות רטורית הביאו אף לקיומן של תחרויות נאומים וכך בתהליך הדרגתי עוררה הרטוריקה גם עמדות של חדשנות, ביקורתיות ואף דחייה גמורה, בעיקר בשל מגמות של נטרול מושג ה"אמת" וההתמקדות בדמגוגיה וקידוש עצם ההתנצחות. על מצב זה הפילוסופים מתחו ביקורת בטענה של יחס מטעה הגורם לנזק לנפש.³ עם הקמתה של תנועת הנאורות במאה ה-17, טענו תומכיה כי בתהליך שכנוע יש להשתמש יותר בלוגוס (Logos) ופחות בפאתוס (Pathos).⁴ עמנואל קאנט (Immanuel Kant) מהמזוהים עם תנועה זו הדגיש את היותו של האדם כיצור תבוני וכזוה עליו להשכיל, לשאול ולהעביר ביקורת.⁵ בתקופה המודרנית והפוסט-מודרנית ניתן לראות את הגלגולים השונים של הרטוריקה במסגרת נאומים וויכוחים ובבסיסה את הדרישה ל"רציונליזם" בטענה כי כל תופעה בעולם ניתן לתאר ולהסביר בעזרת מילים והיגיון.^{6,7}

דיבייט בתצורתו המודרנית

כלי הדיבייט (Debate) או במונחו העברי: **מעָמֵת**.²⁶⁷¹ בתצורתו המודרנית הינו וויכוח במסגרת רשמית שבו שני צדדים דנים על נושא דרך נקודות מבט שונות, כאשר דיבייט יכול להיות "פתוח"- שבו כל דובר חופשי לבחור באיזה עמדה לתמוך או "סגור"- שבו מוחלט עבור הדובר על איזה עמדה עליו לסגור.⁸ דיבייט הוא בעצם התהליך של שיפוט חיצוני על נושאים ברי וויכוח⁹ ומופיע במבנים שונים:

"**הדיבייט הציבורי**"- מטרתו לקדם דיון ציבורי בסוגיות אקטואליות, בצורה שבה האינדיבידואל יוכל לבטא את עצמו, להקשיב ולגבש את עמדתו באירוע הפתוח לציבור. צורתו של ה"דיבייט הציבורי" גמישה אך תכיל את הרכיבים של: נושא מרכזי- שבו עומדת סוגיה אקטואלית וקונקרטית לדיון, יעלו לדבר נואמים התומכים בסוגיה או מתנגדים לה באופן אישי, לסירוגין, כאשר כל אחד יטען טיעונים משלו אך גם יגיב ויפריך את טיעוני קודמיו. כמו כן ניתנת הזדמנות לשאלת שאלות מהקהל או מהצד הנגדי. כיום משתמשים ב"דיבייט ציבורי" בכנסים, באירועים, בקהילות, כאשר הגדרות הזמן, מספר הדוברים ותפקידם לאורך הדיבייט משתנות על ידי המארגנים. לסיום ניתן לערוך הצבעה של הקהל, או להמשיך להעמקה בסוגיה על ידי שולחנות עגולים, פאנלים וכדומה.

לעומת קיימים ה"דיבייטים החינוכיים" כאשר גם אותם ניתן לחלק לשני אבי טיפוס:¹⁰

"**הדיבייט הפרלמנטרי**"- מדמה פרלמנט הדן בסוגיה קונפליקטואלית העומדת לפתחו של בית הנבחרים ובכך הנושא שעולה מצד קבוצת "הממשלה" וקבוצת המתנגדים אליו מייצגים את ה"אופוזיציה", בצורתו הדיבייט הפרלמנטרי יכול להיות "בריטי" או "אמריקאי" ויש בו תחרויות ואליפויות ברחבי העולם¹¹ שהקנו לו את ההגדרה של "ספורט אינטלקטואלי". במהלכו של הדיבייט הפרלמנטרי המשתתפים מקבלים נושא וצד שעליהם לתמוך בו (בעד או נגד) ללא קשר לעמדתם המקורית. בזמן קצוב עליהם להתכונן, לאתר מידע, לחשוב על טיעונים ולחלק בין חברי הקבוצה את התפקידים השונים. לאחר מכן מציגים הנואמים את הטענות שכתבו ותוך כדי גם שואלים ומקשים על יריביהם ומפריכים את טענות הנואמים הקודמים אליהם, תוך עמידה בחוקים מוגדרים, הגבלות זמן ותפקידים שונים לכל נואם. מטרת הנואמים הינה לשכנע את השופטים ו/או את הקהל בעמדתם באמצעות טיעוניהם.

"**הדיבייט הכיתתי**"- מטרתו לשמש כלי פדגוגי אשר משתמשים בו בבתי הספר ובמוסדות להשכלה גבוהה הן ללימוד והן לתרגול תוכן נלמד. בתחילתו של הדיבייט המנחה יציג סוגיה אשר נובעת מהחומר הנלמד, יחלק את המשתתפים לקבוצת "בעד" וקבוצת "נגד" ללא היצמדות לעמדה האישית של כל משתתף (באם קיימת). יקציב זמן להכנה, בין אם במקום או כהכנה למפגש הבא. המשתתפים ילמדו את החומר ויפיקו ממנו טיעונים התומכים בעמדה שעליהם להציג ויעלו לנאום מול שאר המשתתפים בעד או נגד הסוגיה, לסירוגין. המנחה קובע את הגבלות הזמן שניתנות לכל נואם, את התפקידים השונים, את האפשרויות הקיימות לשאלת שאלות והארות תוך כדי נאומים. לאחר ה"דיבייט הכיתתי" ניתן לערוך הצבעה על הקבוצה שהיטיבה בלשכנע ולא פחות חשוב, להתנסח ולהציג בקיאות בחומר הנלמד.

יתרונותיו של הדיבייט

חוקרים מציעים הגדרות רחבות או מצומצמות¹² יותר למיומנויות שה"דיבייט החינוכי" משפר בקרב המשתתפים, נציג כעת את המיומנויות בעלי ההסכמה רחבה:¹³⁻²⁶

- **פתיחות מחשבתית**- הצלחה בדיבייט דורשת ניתוח עמדות שונות ומנוגדות כלפי אותו נושא. קביעת העמדה "בעד" או "נגד" לא בהכרח מייצגת את העמדה האישית של הדובר. ובעקבות כך המשתתפים לומדים לראות דילמות וקונפליקטים מצדדים שונים ומכירים בעצם קיומן של תפיסות שונות משלהם. ההתנסות בדיבייט מטפחת הכרה בכך שהמציאות הינה מורכבת ולא חד משמעית, ובעצם ההכרח לחשוב ולהציג דעות מנוגדות מאפשר למשתתפים להציג פתיחות מחשבתית ואמפתיה כלפי הצד הנגדי.^{27,28} לדוגמה במחקר בבית ספר לסיעוד ופסיכיאטריה נמצא כי דרך שילוב הדיבייט ניתן לעודד את הסטודנטים לרכוש ידע, לקדם את החשיבה ביקורתית והרגישות האתית שלהם כלפי אחרים.¹³
- **מהירות תגובה**- תוך כדי הקשבה לטיעוני היריב המשתתפים חושבים ומתכננים הפרכות שיסתרו את טענות היריד וטיעונים חדשים שיסבירו מדוע הצדק עימם. סטודנטים שמתורגלים בתגובה מיידית פועלים בביטחון ובמיומנות בכל שלב של הצגה בעל פה, במצגת או דיון.¹²
- **אסטרטגיות**- כשנטל ההוכחה הוא על המשתתפים, הם מתנסים ומתאמצים לעצב אסטרטגיה אשר יפעלו לאורה לאורך הדיבייט כולו.²⁹
- **עמידה בפני קהל**- התרגול העקבי כמשתתף בדיבייט במקביל לצפייה במשתתפים אחרים ובמודלים מגוונים של דוברים מאפשרת התנסות והזדמנות לעמידה בפני קהל ושיפור שפת הגוף, התמודדות עם חרדת קהל ועוד. בנוסף לכך קבלת משוב מידי תורמת לשיפור היכולות הרטוריות של הנואם.³⁰
- **יכולות טיעון**- הדיבייט מפתח חשיבה מסדר גבוה ויכולת ניתוח לוגי, אלו מתפתחים באמצעות בנייה והפרכה של טיעונים. טיעון שאינו נבנה שבאופן לוגי וקוהרנטי לא ישכנע את הקהל וקבוצתו תפסיד ולכן המשתתפים נדרשים ללמוד לעומק את הנושא הנבחר, לנתח אותו ביחד לשני צדדים- בעד ונגד, ולנסח בהתאם לעמדה שעליהם לייצג נימוקים מבוססים, התומכים בעמדתם ומפריכים את עמדות יריבים. המסר שהדובר רוצה להעביר לקהל צריך להיות ברור עבורו ועובר בצורה בהירה לקהל על ידי שימוש באמצעים מילוליים מגוונים.³¹ המשתתפים בדיבייט רואים את היכולת שלהם לטעון כחשובה מאוד להצלחתם העתידית בתחומים האקדמיים.^{32,33}
- **הבחנה בין דעה לעובדה**- המשתתפים בדיבייט נדרשים לאתר מידע ועובדות על הסוגיה הקונפליקטואלית, ולאחר מכן לעשות שימוש בעובדות שאספו כך שישרתו את העמדה שעליהם להציג ובכך להוסיף דעות, המשתתפים שמקשיבים וצריכים להגיב ולהפריך את הטיעונים- נצרכים להבחין באופן חד מאוד מה מהדברים שנאמרו זה עובדות ועליהם לא לחלוק ומה נכלל בקטגוריות ה"דעות" ו"פרשנות" ודווקא אליהם להתייחס. לדוגמה במחקר על הוראת כלכלה ציבורית לסטודנטים בשילוב דיבייט בו נמצא כי גם אם סטודנטים לא שינו את עמדתם בסוגיות של כלכלה ציבורית, הנימוקים לעמדתם השתנו והפכו למבוססים יותר.²⁴
- **הקשבה**- במהלך הדיבייט המשתתפים נדרשים להקשבה כפולה, הן "הקשבה אבסולוטית" בזמן שמישהו אחר נואם אסור להם להפריע, לצעוק, להתערב. והן "הקשבה אקטיבית" בזמן שאחר מדבר שאר המשתתפים חושבים על מה שאומר, כותבים לעצמם נקודות, שאלות שניתן

לשאלו. הם יכולים לבקש רשות לשאול שאלה (ולאו דווקא שיסכימו לקבל את השאלה) וכמובן שחובה עליהם להגיב בדבריהם לדברים שאמרו קודמיהם בהפרכה או בטיעונים סותרים.^{31,34}

▪ **למידה משמעותית וחוייתית** - ההערכה החלופית הקיימת בדיבייט, שבה משתתף חוקר, מחפש מידע ונואם ומתעמת עליו, מאפשרת ללומדים מעורבות מרבית בתהליך הלמידה שהופך משמעותי, ההתנסות החוייתית בפורמט של משחק קבוצתי בעל ערך רלוונטי עבור המשתתפים.³⁵⁻³⁷ לדוגמה במחקר על שילוב דיבייט בקורס על היגינת שיניים בבית ספר לרפואת שיניים, נמצא כי הסטודנטים שלמדו דרך דיבייט מעידים על עצמם שבנוסף להתמודדות עם נושאים במחלוקת, הם נהנים מאוד מחוויה לימודית ואלמנט ה"כייף".³⁸ בקורסים שונים (בבתי ספר ו/או מוסדות להשכלה גבוהה) שהחלו להילמד באמצעות כלי הדיבייט, נמצא כי הדיבייט הגביר את שביעות הרצון של הסטודנטים מהקורס עצמו.³⁹

▪ **עבודה קבוצתית ושיתופית** - הדיבייט הוא משחק קבוצתי שבו כל אחד מהמשתתפים מביא את ידיעותיו ויתרונותיו, הן באיתור מידע, הן בסידור טיעונים, הן בהצגה, הן בשאלות. כל אחד מחברי הקבוצה תלוי בשאר המשתתפים על מנת לנצח. בנוסף לפן התוכני אלמנט הקבוצתיות מופיע גם בחיזוק מנטלי של הדוברים לפני או אחרי שעליהם לעלות להציג את נאומיהם. כמו בכל ספורט, גם בדיבייט, אלמנט התחרותיות יכול לקדם או יכול להרוס את המוטיבציה ללמידה, ולכן יש חשיבות רבה להנחיית המשתתפים. לדוגמה במחקר על שילוב דיבייט בלימודי רוקחות, נמצא כי הסטודנטים שיתפו פעולה ועבדו כצוות.⁴⁰

▪ **ביטחון עצמי** - הבמה הניתנת לדוברים, יחס עם כללי משחק ברורים של זמן דיבור, חוסר בהפרעות מהקהל, בשילוב עם משוב מתמיד ואלמנט תחרותי מקנים למשתתפים חיזוק לביטחון העצמי שלהם.³⁴

▪ **שכלול שפה** - הן כמשתתף בדיבייט והן כצופה קיימת הרחבה של אוצר המילים, הבנת חשיבות התאמת המשלב הלשוני לקהל היעד, התנסות המביאה לשכלול של השפה הדבורה.²⁰

▪ **ברור ערכים וגיבוש אידיאולוגיה** - במהלך הדיבייט כולו המשתתפים מתדיינים על סוגיה ובסיומה המשתתפים והקהל מתבקשים לסכם ולחשוב מי מהצדדים הצליח לשכנע יותר בצדקתו. לאחר הדיבייט ניתן לקיים שיחה פתוחה על הסוגיה שנידונה, על מנת שלא יישאר רק נושא התחרות אלא גם ברור עמדות אישיות וגיבוש אידיאולוגיות.³⁸

▪ **חשיבה ביקורתית** - המשתתפים בדיבייט נדרשים לחשיבה ביקורתית מהרגע בו הוכרזה הסוגיה שנידונה והעמדה שעליהם להציג, באם זוהי עמדתם עליהם לחשוב כיצד להציגה וכיצד להגיב לטיעוני היריבים ואם הם נדרשים להציג עמדה המנוגדת לעמדתם, עליהם לחשוב מה ניתן לומר ומאיזה זווית כדאי להסתכל, בשלבי ההכנה ובמהלך הדיבייט.^{20,28,31,37} במחקר על שימוש בדיבייט ללימוד סוגיות אתיות לסטודנטים לרוקחות נמצא כי הדיבייט מפתח בקרבם יכולות של חשיבה ביקורתית.²⁶ במחקר על שילוב דיבייט בלימודי סיעוד נמצא כי הדיבייט מפתח בקרב הסטודנטים חשיבה ביקורתית.³⁶

1. Conley TM. *Rhetoric in the European Tradition*. University of Chicago; 1991

2. Aristotle. *Rhetoric*. Kessinger Publishing; 2004

3. Kennedy GA. *A new history of classical rhetoric*. Princeton University Press; 1994

Walzer AE. <i>George Campbell: Rhetoric in the Age of Enlightenment</i> . Southern Illinois .University Press; 2003	.4
.Kant I, Churton A. <i>On Education</i> . Dover Publications; 2003	.5
Gehrke PJ. <i>The ethics and politics of speech: Communication and rhetoric in the .twentieth century</i> . SIU Press; 2009	.6
Kuypers JA, King A. <i>Twentieth-century roots of rhetorical studies</i> . Greenwood .Publishing Group; 2001	.7
Tumposky NR. The debate debate. <i>The Clearing House: A Journal of Educational .Strategies, Issues and Ideas</i> . 2004;78(2):52-56	.8
Bjork RS. Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision .Making. By Austin J. Freeley. Taylor & Francis; 1994	.9
Hwang H. The model of communication course with Karl Popper debate. .In <i>mungwahagyeongu</i> . 2012;30(30):413-441	.10
Meany J, Shuster K. <i>Art, argument and advocacy: Mastering parliamentary debate</i> . .IDEA; 2002	.11
Shin H. A case study on “presentation and debate” course of Sookmyung Women’s University for leadership and communication skill. Paper presented at: Proceedings of the Korean Speech & Communication Academic Symposium.[place unknown]: .Korean Speech & Communication Association2006	.12
McKie A, Naysmith S. Promoting critical perspectives in mental health nursing .education. <i>Journal of psychiatric and mental health nursing</i> . 2014;21(2):128-137	.13
O’Mahoney A. The ancient art of «debating» and it’s usefulness in the foreign language classroom: the case of the French Debating Association. <i>Forging new .pathways for research on language learning motivation</i> . 2015;3(1):144-158	.14
Al-Mahrooqi RI, Tabakow ML. Effectiveness of Debate in ESL/EFL-Context Courses in the Arabian Gulf: A Comparison of Two Recent Student-Centered Studies in Oman and in Dubai, UAE. Paper presented at: Second 21st century academic forum .conference at Harvard. 2015	.15
Colbert K. Enhancing critical thinking ability through academic debate. <i>Perspectives in controversy: Selected essays from Contemporary Argumentation and Debate, K Broda-Bahm, ed New York, NY: International Debate Education Association</i> . 2002:71- .100	.16
Debating to Learn across the Curriculum: Implementation and .Cronin M Assessment. Southern States Communication Association Convention April, 1990; .Birmingham, AL	.17
Darby M. Debate: a teaching-learning strategy for developing competence in communication and critical thinking. <i>Journal of Dental Hygiene: JDH/American .Dental Hygienists’ Association</i> . 2006;81(4):78-78	.18
Elliot LB. Using debates to teach the psychology of women. <i>Teaching of Psychology</i> . .1993;20(1):35-38	.19
A teaching strategy to improve verbal :Garrett M, Schoener L, Hood L. Debate .communication and critical-thinking skills. <i>Nurse educator</i> . 1996;21(4):37-40	.20
Fine GA. Games and truths: Learning to construct social problems in high school .debate. <i>The Sociological Quarterly</i> . 2000;41(1):103-123	.21
Kennedy RR. The power of in-class debates. <i>Active Learning in Higher Education</i> . .2009;10(3):225-236	.22
Warner E, Brusckie J. Gone on debating. <i>Competitive academic debate as a tool of .empowerment Contemporary Argumentation and Debate</i> . 2001;22:1-21	.23
Hennessey J. Motivating a Productive Discussion of Normative Issues Through .Debates. <i>The Journal of Economic Education</i> . 2014;45(3):225-239	.24

Akerman R, Neale I. <i>Debating the evidence: an international review of current situation and perceptions</i> . CfBT Education Trust; 2011	.25
Hanna L-A, Barry J, Donnelly R, et al. Using debate to teach pharmacy students about ethical issues. <i>American journal of pharmaceutical education</i> . 2014;78(3)	.26
Kang T, Jang H. Construction and validation of debate competence. <i>Korean J Broadcast Telecommun Stud</i> . 2003;17(17):139-185	.27
Lantis JS. Ethics and foreign policy: structured debates for the international studies classroom. <i>International Studies Perspectives</i> . 2004;5(2):117-133	.28
introduction to the way of reason [Internet]. :Snider A. The code of the debater .Debate Central; 2004 [cited 2015 September 1]	.29
.Tessier JT. Classroom debate format. <i>College Teaching</i> . 2009;57(3):144-152	.30
Allison S. Debating with talented and gifted students. <i>School libraries in Canada</i> . 2002;22(1):13	.31
Naylor S, Keogh B, Downing B. Argumentation and primary science. <i>Research in science education</i> . 2007;37(1):17-39	.32
Newton P, Driver R, Osborne J. The place of argumentation in the pedagogy of school science. <i>International Journal of science education</i> . 1999;21(5):553-576	.33
.Jackson M. Debate: A neglected teaching tool. 1973	.34
MacArthur CA, Ferretti RP, Okolo CM. On defending controversial viewpoints: Debates of sixth graders about the desirability of early 20th-century American immigration. <i>Learning Disabilities Research & Practice</i> . 2002;17(3):160-172	.35
DeClerk L, LaBorde P, Smith-Olinde L. Debate as a learning tool in an online environment. <i>Journal of the American Association of Nurse Practitioners</i> . 2020;32(6):461-468	.36
Vo HX, Morris RL. Debate as a tool in teaching economics: Rationale, technique, and some evidence. <i>Journal of Education for Business</i> . 2006;81(6):315-320	.37
Darby M. Debate: A teaching-learning strategy for developing competence in critical thinking. <i>Journal of Dental Hygiene</i> . 2007;81(4):25-35	.38
Weeks BK, Laakso L. Using Debates as Assessment in a Physiotherapy Capstone Course: A Case Example. <i>Journal of University Teaching and Learning Practice</i> . jutlp/vol13/iss3/8/ . Accessed 12/7/2019/2016;13(3). https://ro.uow.edu.au	.39
Lampkin SJ, Collins C, Danison R, Lewis M. Active learning through a debate series in a first-year pharmacy self-care course. <i>American journal of pharmaceutical education</i> . 2015;79(2). https://www.ajpe.org/content/79/2/25 . Accessed 14/8/2019	.40